

“Interese Nasional?”

15 Outubru 2017

By GUTERIANO NEVES

Ikus ikus ne’e, expresaun interese nasional sai tia vokabulariu komum ida ne’ebe hafutar ema hotu nia ibun iha diskusaun lor-loron. Komesa hosi politiku sira, to’o jornalista, to’o ativista, akademiku, to’o jovem babain. Maski liafuan ida ne’e dala barak uza lori hafutar diskusaun lor loron, ita tenki rekonhese katak iha diferensia no diversidade boot ida iha ema ida idak nia intendimentu kona ba “interese nasional” ne’e rasik. Diferensia no diversidade ida ne’e la’os satan fali ita nia demokrasia, maibe pelu kontrariu, demokrasia fo duni espasu atu iha diferensia ida ne’e. Buat ne’ebe presiza mak dialogu, diskusaun, no negosiasaun iha nivel oioin atu hetan inndimentu komum ida iha diversidade nia laran.

Iha sosiedade ne’ebe kompleksu no diversu iha mundu agora, ita labele nega no evita katak ema id-idak iha ninia maneira no interpretasaun ba konseitu ida ka realidade ida. Tanba hanesan dala barak ita hatene, maneira ema nia interpretasaun ba situasaun depende mos ba ema nia estatutu iha sosiedade, ema nia nivel edukasaun, ema nia afiliasaun politika, no valor seluk sira ne’ebe nia fiar ba. Fatores sira ne’e ajuda forma ema nia opiniaun kona-ba realidade ida.

Iha rejime hirak ne’ebe authoritarian ka totalitarian, sira uza deit forsa lori impoen sira nia konseitu ba sosiedade tomak. Entaun ema hirak ne’ebe la tuir, tenki hetan kastigu ka persegisaun politika, intimidasaun, tortura, ate halakon vida. Seidauk lakon hosi ita nia memoria oinsa rejime Soeharto uza termus hanesan “pembangunan” “persatuan nasional” lori halo opresaun ba forsa politiku sira ne’ebe kontra nia.

Beleza hosi demokrasia mak ne’e. Nia fo dalan ba ita atu iha diversidade ida ne’e no oinsa atu iha diskusaun ida ne’ebe konstrutivu atu komprende ita nia diversidade no hetan ita nia intendimentu komum ida. Dalan sira ne’e siviku, pasifiku, no tuir koridor legal.

Perigozu iha sosiedade demokratiku hanesan Timor mak ne’e. Ita komesa impoen ona ita nia konseitu ba ema ka grupu seluk. Ita mos komesa hanaran sira ne’ebe iha diferensia ideias ho ita hanesan “Anti” nasionalista ka la iha sensibilidade ba “interese nasional” ka la’os “pro povu” ka la’os “estadista” wainhira ita rasik la iha definisaun klaru kona ba konseitu sira ne’e. Tanba maneira sira hanesan ne’e la’os

lori ita ba diskusaun ida ne'ebe konstrutivu, maibe kria tan dizintendimentu iha sosiedade. Ida ne'e mos bele harahun koesaun sosial ne'ebe bazeia ba respeitu mutua iha sosiedade laran.

Iha kontextu ida ne'e, maski ita hotu adere ka gosta ka adora "interese nasional" maibe ita tenki hatene katak ema id idak iha ninia maneira de pensamentu no definisaun kona ba ne'e. Implikasaun katak ema ida idak iha ninia maneira atu operasionaliza konseitu ne'e iha praktika no iha politika (kebijakan). Demokrasia fo dalan atu hetan intendimentu komum liu hosi dalan negosiasaun, dialogu, etc. Perigozu ba sosiedade demokratiku mak komesa kria linha separasaun lori fo label ba sira ne'ebe hanoin la hanesan ho ita. Ida ne'e sei la ajuda tanba sei kria harahun deit respeitu mutua iha sosiedade.